

ՍԻԱՄԱՆԹՕ ԵՒ ԽՃԷ-ԶԱՐԷ

(Սիրավեպ)

b

I

Ու Սիփանի լանջին կեցաւ Սիամանթօն,
 Եւ վար առաւ քեռն իր թեթեւ. ու վրոնց հոն
 Իր վերարկուն, կանաչին վրայ, Խրճէին տակ,
 Կապեց նրժոյգն ալ ջուրի մը քով անապակ:
 «Խրճէ» ըսաւ, «ա՛լ կատարուած է մեր մուրազն,
 «Իրական է հիմա, երէկն ինչ էր երազ,
 «Ա՛լ հոգ չունիմ, ոչինչ կըրնայ ա՛լ զատել մեզ:
 «Բայց յոգնած եմ, այնքա՛ն յոգնած, կարօտակէզ
 «Ըլլայ թէ եւ սիրտըս սիրոյդ համար, անգին
 «Իմ սիրուհիս, նընջեմ քիչ մը ես քու ծունկին:
 «Մերն է աշխարհն, մերն է մաքուր, իրական սէրն,
 «Կարկաչելով պիտի հոսի ա՛լ կեանքը մեր.
 «Եւ իր ափին պիտի բուսնին ծիւ ու ծաղիկ,
 «Ու իր շուրջը պիտի աճին հազար բարիք»:
 Եւ գըլուխը դըրած սիրած աղջրկան գոգն,
 Սարի լանջին, Սիամանթօն նընջեց անհոգ:
 Երազ տեսաւ Սիամանթօն, երազը հին,
 Խրճէն եղնիկ դարձած ու ինք որսորդ կըրկին,
 Ու հալածեց, երազին մէջ զայն ընդ երկար,
 Բըռնեց, սակայն երկուքն ինկան անդունդն ի վար:
 Եւ վեր թռաւ Սիամանթօն տեղէն, յուզուած,
 Ու Խրճէի թարթիչներէն տեսաւ կախուած
 Մարգարիտի երկու գունտեր. «Կուլաս իմ սէր,
 «Զէ՞ մեր կեանքը պիտի ըլլար ա՛լ անըստուիր»:
 Ըսաւ տըղան, սըրբեց արցունքը համբոյրով,
 Շոհեց մազերը Խրճէին, սիրագորով:
 «Սիամանթօ» ըսաւ Խրճէն, «քառասուն եզ,
 «Կուլու մը հետ, հոսկէ անցան, մըրրիկի մ՛ պէս,
 «Ու ետեւէն հասաւ ցուլ մը, կարծես կատղած,
 «Զարկաւ - ցըրուեց քառասունն ալ, ու կո՛վն առած
 «Հեռացաւ շուտ... Եւ յիշեցի ըզբեզ իմ սէր.
 «Ատոր համար է լոկ տեսածըդ արցունքներ»:
 Սիամանթօն վերցուց իսկոյն աղեղն ու նետ,
 «Պիտ՛ անպատիժ չըմընայ մէկը ասկէ ետք,
 «Ըլլայ ասուն թէ անասուն, թէ՛ իսկ հրեշտակ,
 «Համարձակի թէ խրոպել սիրտդ անապակ»:
 Ըսաւ տըղան, աճապարեց Սիփանն ի վար:
 Խրճէն կանչեց իր ետեւէն, «իմ սէր, մ՛ երթար,
 «Թող որ անոնք ալ սէր ընեն, դարձիր դուն ետ,
 «Ո՞վ գիտէ ուր թաքնընցան անոնք անհետ,
 «Սիփանն ունի հազար անդունդ ու խորխորատ.
 «Սիամանթօ մըտիկ ըրէ, սիրոյդ խըրատ»:
 Բայց չըլըսեց Սիամանթօն դւ չառաւ կանգ,
 Հովը տարաւ Խրճէին կանչն ու աղաչանք:

II

Վիհի մ' եզրին կեցած էին ցուլը ու կոնյու,
 Կը նայէին, Սիփանն ի վար դէպ' Վանայ Մոնլու:
 Սիւմանթոն լարեց աղեղն ու մօտեցաւ,
 Արծակեց նետն. ու ցուլն անդին տապալեցաւ,
 Եւ մօտեցաւ Սիւմանթոն, սուրը քաշած,
 Վար ծռեցաւ, վիզն որ կըտրէ. բայց եզն յանկարծ,
 Վերցուց գըլուխն, վերջին անգամ, ու փարատեց
 Ահեղ ոյժով, տըղան անդունդն ի վար նետեց:

III

Եւ ըսպասեց Խրճէն, երկար ու անհամբեր,
 (Փամանակը կարծես կեցած էր աներեր):
 «Երբէն ի վեր, գընաց տըղան ու չըդարձաւ».
 Ելաւ Խրճէն, փրնտուց իր Սէրն Սիփանն ի վար,
 Սիփանն ի վեր. մըտաւ ամէն անձաւ ու այր,
 Բայց ոչ մէկ տեղ, ան տըղուն հետքը չը գըտաւ.
 Ու օձ մ'ինչպէս կասկածը իր սիրտը մըտաւ:
 Երկար փրնտուց, կանչեց երկար, ծայրը ձըգած,
 Մինչեւ գըտաւ ցուլը անշարժ տեղ մ' երկընցած,
 Մօտեցաւ ան ու նայեցաւ անդունդն ի վար,
 Ահ, մահամերձ Սիւմանթոն հոն կը տըքար:
 Եւ հասկըցաւ տըղուն անձար վիճակն իսկոյն,
 Ու Խրճէին դէմքը առաւ կըտաւի գոյն:
 Անդունդին մէջ, տըղան կոճղի մ' վըրայ ինկած՝
 Որ իր մէջքէն մըտած էր ու կուրծքէն ելած:

IV

Եւ անդունդին վերեւ կեցած Խրճէն անշարժ,
 Իր ցաւին մէջ իր սեւ բախտը այսպէս ողբաց:
 «Սիւմանթո, երանի թէ կուրնայի ես,
 «Ձը տեսնէի. անդունդին մէջ, վիճակդ այսպէս,
 «Ախ երանի թէ խաւարէր արեւն յաւէտ,
 «Ես փրնտուէի քեզ մութին մէջ, յոյսով մը գէթ.
 «Յոյսը պիտի պահէի վառ խաւարին մէջ,
 «Ու փրնտուէի, անոր լոյսով, ըզքեզ անվերջ:
 «Սիւմանթո, ըսէ հիմա ի՞նչ ընեմ ես,
 «Ինչո՞ւ ընդմիջտ կործանեցիր սիրոյդ պարտէզն:
 «Սիւմանթո ինձի հիմա ոչինչ մընաց,
 «Կործանեցաւ իմ դըղեակը մըտայղաց,
 «Կ'երազէի ես անսահման. անարատ սէր,
 «Կ'երազէի ան արծակէր ուրիշ ծիւեր,
 «Որ մեծնային, շողերուն տակ մեր իայուածքին,
 «Ծիւերն ինչպէս, շողերուն տակ արեգակին:
 «Սիւմանթո, խորտակեցիր երազըս դուն...
 «Կ'երազէի ոսկի ծփանքը արտերուն,
 «Ուր ճաշէն վերջ, ջուրի մը քով, ծառի մ' շուրին,
 «Հանգչեցուցած յոգնած գըլուխըդ իմ ծունկին
 «Պիտի օրօր շըշընջէի, հին երգերով
 «Ինչպէս հրեշտակ պիտի հըսէի որ անխըռով

«Ըլլար բունըդ... Պիտ' օգնէի դաշտին մէջ քեզ,
«Ու մեր կեանքը պիտի անցնէր երազի մ' պէս»:

«Սիւսմանթօ, խորտակեցիր երազըս դուն,
«Կ'երազէի խորհիթ մը ես, բովէն առուն,
«Խոխողալէն պիտի սահէր, բարտիններու
«Շարան մ' եզրին, շունչովը մեղմ գեփիւռներու
«Պիտ' շրջնջէր սիրոյ Խորհուրդն անմեկնելի...
«Հոն ես պըզտիկ Սիւսմանթօս պիտ' օրէի,
«Ու կարօտով, ամէն իրկուն, վերադարձիդ
«Ըսպասէի... Պիտի մեծնար ան նայուածքիդ
«Հովանու տակ... Պըզտիկ Խրճէն, յետոյ, անոր
«Պիտ' հետեւէր... Ու մեծնային պիտ' օրէ օր,
«Թաւալէին կանաչին վրայ, պարզ ու անհոգ
«Օրը համբուն, ու վազէին ամէն իրկուն
«Դիմաւորել ըզքեզ երբոր դառնայիր տուն»:

«Սիւսմանթօ, կ'երազէի ես բախտաւոր
«Ծերութիւն մը, ու թռռնիկներ իմ շուրջ բոլոր,
«Ամբան աղուոր իրիկուններ, լուսնկայի
«Շողերուն տակ, անոնց մեր սէրն պիտ' պատմէի.
«Կամ ձրմառ, դուրսն ամէն բան երբոր սառած
«Հաւը ինչպէս իր ձագուկներն շուրջը առած,
«Հաւաքէի պիտի զանոնք թռիւրին շուրջ.
«Ու մեր կեանքը պիտի ըլլար հէքեաթ, անուրջ»:
«Սիւսմանթօ, ինծի հիմա ոչինչ մընաց,
«Թեւը կոտորած թըռչուն մ' եմ ես բոյնըս փրլած...»:

Խրճէն նըստած էր ժայռի մը, անդունդին վրայ,
Բուռ բուռ մագերն իր կը փետտէր եւ անխնայ
Կը ճանկըտէր դէմքն իր աղուոր, արտասուահեղձ,
Ու արիւնը կը կաթկըթէր իր փէշին մէջ:
Կը տարածուէր Խրճէին ողբն մինչեւ հեռուն,
Ու կը հասնէր Սիփանի վեհ կատարներուն,
Կը զարնըէր հըսկայական ժայռերուն ան,
Կը բեկբեկէր, կ'անդրադառնար... եւ աննրման
Իր աչքերէն կը թափէր յորդ արցունքն անվերջ,
Կը միանար արեան, կ'իջնէր իր ծոցին մէջ:
Մինչ կը տըքար Սիւսմանթօն արիւնաքամ,
Նայուածքին դէմ պատկերն սիրած իր աղջըկան,
Ու իր ցաւը մոռցած անոր ցաւին դիմաց,
Կը շրջնջէր. «Խրճէ, իմ սէր, ըզգոյշ, վեր կաց,
«Դարձիր հօրըդ, անոր գիրկը բաց է նորէն,
«Դարձիր, իմ սէր, այս է եղբր Դիրքս վերէն,
«Բախտին դուռը գեռ չէ փակուած քեզի համար...
«Իսկ ես կ'երթամ, սիրտիս մէջ քու կարօտն անմար,
«Բընութեան մէջ, տեղ մը, քեզի պիտ' ըսպասեմ,
«Իմ միակ սէր անապական, երազ վըսեմ:
«Կ'ուզեմ միայն, տարին հեղ մը այցի գաս ինձ,
«Տարին երկու կաթիլ արցունք աչքերէդ ջինջ,

« Հողս ողջ տարին պիտ' ըսպասէ պապակով քեզ
 « Պիտ' ըսպասէ ամբողջ տարին կարօտակէզ :
 « Ա՛յ ոյժ չունիմ, հըճէս, կը զգամ որ մօտ է վերջն,
 « Պիտի փակեմ աչքերս, պատկերող իրենց մէջ :
 « Իսկ դուն ի զուր մի ըսպասեր, ետ դարձիր տուն,
 « Մի ուշանար, իմ մաքուր սէր, տես իրիկուն
 « Կը մօտենայ . . . չե՞ս լրսեր ծայր կոչնակին,
 « Ոչինչ կըրնայ դարձրնել ա՛յ զիս ետ կեանքին :
 « Մընաս բարով, իմ սիրունիս, մընաս բարով,
 « Քեզի համար, աշխարհս եղաւ կարօտի ծով,
 « Սիրտըս նաւակ ծովուն վըրայ, շուրջս քառս,
 « Ու շողացիր դուն հեռուէն, ինչպէս փարոս,
 « Անցայ բոլոր վըտանգներէ ու հասայ քեզ,
 « Բայց բախտն ուզեց որ ես մընամ կարօտակէզ,
 « Մընաս բարով, ո՛վ իմ երազ յաւերժական,
 « Մընաս բարով, մընաս բարով վերջին անգամ » :

« Ես ալ կու գամ, Սիամանթօ . կեցիր իմ սէր
 « Մի կարծիր թէ պիտի թողում ըզքեզ անտէր :
 « Մենք միասին պիտի ըլլանք ալ, յաւիտեան,
 « Կեանքը չուզեց, լաւ Մահուան մէջ կը միանանք
 « Թող Ան գիտնայ որ Սէրն իրմէ է զօրաւոր » :
 Ու աղջիկը, ճիշով մ' ինքզինք վիհը նետեց . . .
 Սիւփանի հովն անոր ողբը առաւ պահեց,
 Ու կը պահէ, չար բախտին դէմ, իբրեւ անէծք :
 Անդունդին մէջ անոնց շրթները միացան,
 Ու լըռութի՛ւն, ու լըռութի՛ւն, ու լըռութի՛ւն յաւերժական :

* * *

Սիրտերէն բայց իրենց,
 Բուսան զոյգ մը կակաչ .
 Գըլուխնին իրար յեց,
 Մէկ-մէկու տըրին պաչ :

Զերթ կարճատեւ սիրոյն
 Իրենց, խորհրդանիշ,
 Հազիւ թէ արեւուն
 Նայեցան պահ մը պիշ :

Ու թողմեցան շուտով :
 Բայց ամէն գարունին,
 Ծաղկունքն այդ սեւ սիրտով
 Նոյն տեղէն կը բուսնին :

Կ'ըսեն թէ անսահման
 Կարօտով, ողջ տարին,
 Կը սպասեն այդ օրուան
 Սիրոյ սուրբ համբոյրին :

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Նախերգանքը յաջողիւ)